

הטובים לעניסקי-אויר

בימים האחרונים אני מרבה לחשוב על אבי המנוח. אבי עבר מנעוריו בכנף. כבר בגיל צעיר היה מומחה לבורסה. עולמו היה עולם של מניות וניירות-ערך.

באינפלציה הגדולה של 1923, שבה התרוששו מיליוני גרמנים, עשה אבי הון במאניפולציות של ניירות. בעושרו החדש הקים בנק פרטי בעיירה שבה נולדתי, ואחר כך עבר לעיר הגדולה.

הוא שנה את המיקצוע שלו, ובו לו מעומק ליבו. מייד עם עלות היטלר לשלטון, החליט לעלות לארץ. הוא היה ציוני מנעוריו. עכשיו, לפתע, הפכה הציונות הזאת מחלום מופשט למציאות.

בעיני אבי, ציונות לא היתה סתם עניין גיאוגרפי או פוליטי. הוא גם לא היה דתי. הוא האמין בציונות של יצירה, של ייצור.

לא עלה על דעתו לעסוק בארץ בכל אותם עיסוקים שנואים, שבהם עסק מנעוריו. הוא לא פנה לעיסוקי-בנק, כפי שעשו כמה גרמנים אחרים, שבאו כמונו כ"קאפיטליסטים". אילו הציע לו מישור לסחור כאן בניירות-ערך, לעסוק במאניפולציות בבורסה ולהריץ מניות, היה סוטר לו על לחיו, מן הסתם.

תחילה רצה אבי להקים משק חקלאי. הוא נרשם להתיישבות בוואדי-חיווארית (עמק-חפר), אך כשהרבר התמהמה לא היתה לו סבלנות, והוא החליט להקים מיפעל לייצור. הוא התחיל לייצר פריטים שונים, שנראו לו ררושים, אך מכיוון שהיה יקק הגון, שהאמין גם בהגינות שאר בני-ארם, ובארץ שררו אז חוקי הג'ונגל, הפסיד את כל כספו תוך שנה.

מאז היינו עניים מרודים. אבי עבר עבודה גופנית קשה מאוד עד היום האחרון של חייו. הוא היה מאושר. האנשים אהבוהו, מפני שהקריין סביבו מן האושר הזה.

בימים האחרונים אני מרבה לחשוב על אבי, מפני שאילו היו אומרים לו שתוך דור אחד יהיה מיקי אלבין לסמל הרוח ולסמל הארץ, היה חושב שזוהי בריחה גרועה.

מיקי אלבין היה בדיוק כל מה שאבי ביקש להשאיר מאחוריו, כאשר בא לארץ. כל מה שהציונות התקוממה נגדו, תיעבה אותו ורצתה לעוקרו מן השרוש.

אלבין היה יהודי של עיסקי-אויר, ספסר של בורסה, אדם שביקש להתעשר מבלי לייצר דבר, אדם שהתייחס אל מיפעלים יצרניים כאל אוכייקטים להרצת מניות.

בקיצור: טפיל. פעם היו קוראים לזה: יהודי גלותי. אבי לא היה מקבל את הטענה שאנשים כאלה ררושים כדי לגייס הון לתעשייה, שהם ממלאים תפקיד חיוני, שבמשק המודרני אין הבל בין ייצור ובין שוק-ההון. מה לעשות, אבי רבק בתפיסות מיושנות. הוא בהחלט הכבדל בין ייצור וספרות. וכאיש-בורסה לשעבר, בוודאי היה מעלה על דעתו רכיבים בריאות יותר לנייתוב החסכונות של הציבור לאפיקי הייצור.

אך העיקר אינו במידת הנחיצות של הספרות זו. העיקר הוא בהפיכת הספרות הזאת לאדיאל לאומי, כהפיכת ספסרי-בורסה לגיבור הרוח, כרוגמה להרצה ולחיקוי. גם מי שיועד שהצבא וקוק לשקם. לא יהפוך את איש-השקם רווק לסמל הצבא. ולא יעניק את העיטור הגבוה ביותר לאיש השקם בעורף. ראש השקם אינו הופך לרמטכ"ל.

וזהו הבעיה כולה. אלבין לא יצר אותה. הוא תוצר של המצב הזה, ובסופו של דבר היה לקורבן שלו.

לא עוד "הטובים לטיס", אלא "הטובים לעיסקי-אויר". אני מרבה לחשוב על אבי. אני שמח שלא הספיק לראות את זה. זה היה שובר את ליבו.

אלבין

אבי בלי אבא אבל עם מיליוני דולארים בנכס נוגע ללבי פחות מהילד בצפון קריית-אטא עם אבא עם דמי-אכטלה".

אני בטוח שכך חושב גם ילד המתיתם מאביו. יש משהו בלתי-אנושי בכתיבה מסוג זה, וזה מפריע לי. השמאל אמור להיות אנושי, "הומאני". הימין אמור להיות אכזרי ואדיש לרגשות כאלה, למרות השמאלץ שלו.

באחד הקומיקס האמריקאיים הופיע פעם פסוק נהדר: "אני אוהב את האנושות, אבל אני יכול לסכול בני-ארם."

איר לברדר?

קיבלתי חוזר משוכפל של חברה אלקטרונית, המציעה לי מכשיר-טלפון נייד. החוזר פירט את כל הדרכים הטובים שאפשר לעשות באמצעות המכשיר. בין השאר: אפשר לברדר".

לברדר? האפשרויות התרועעו בראשי. מילה חדשה? אולי מתוצרת צה"ל? ומה משמעותה? להנחות אנשים שהם ברדר?

רציתי להיות בטוח, וביקשתי לטלפן לחברה ולברוק בדיוק את טיב הפעולה המוצעת.

"מצטער", אמרה הבחורה האלקטרונית, "זאת היתה טעות רפוס. צריך להיות לברדר".

חטיפת בן-ברקה

בשבוע שעבר עסקתי במרוץ זה בביקורת-סרטים. דיברתי על הסרט הצרפתי התנכשיות, שהוקרן בטלוויזיה, וסיפרתי כי מאחורי סרטי-המחמד הרמיוני עומדת פרשה אמיתית: חטיפתו ורציחתו של מנהיג האופוזיציה המארוקאית, מהרי בן-ברקה, שנראה לאחרונה חי ב-29 באוקטובר 1965.

בפרשה זו שיתפו ביניהם פעולה כמה שרותים חשאיים — וכיניהם מוסרות-הביון של מארוקו, ארצות-הברית וצרפת. הצהרון הצרפתי פראנס-טואר ריווח אז כי מארוקו ביקשה מהשרות החשאי הישראלי לסייע לה בחטיפתו של בן-ברקה, ועל כך ריווח יואל מרקוס מפאריס לעיתונו, הארץ. לפני שירד מסר-ההשקפה על הפרשה כולה.

ביקורת-הסרטים שלי היתה לוקה בחסר, ובמקום קטעים אחדים הופיעו כתמים לבנים. כמה ימים לאחר מכן פירסם עורך ליפשיץ, איש קיבוץ ניר-עז, ביקורת-סרטים משלו על אותו הנושא במסוף חותם של על המימשר.

הוא ציטט, למשל, כותרת אחת של הארץ. הפעם מפי ניו-יורק טיימס: "שני עורכי בול נידונו לשנת-מאסר במישפט ברלתיים סגורות. פירסמו כתבה המקשרת את הש"ס הישראלי עם פרשת בן-ברקה".

השבועות בול היה גם אז שבועון-מיון. שני עורכיו, מקסים גילן ושמואל מור, שניהם עובדים-לשעבר של העולם הזה, פירסמו סיפור רמיוני על חטיפת איש-ציבור רמיוני בידי שרות-ביטחון אלמוני. על כך נאסרו בחשאי, נדונו בחשאי וישבו בחשאי במשך ארבעה וחצי חודשים בכלא. אחרי שנידונו לשנת-מאסר. על העונש והשיחרור המוקדם הוסכם מראש בעיסקת-טיעון, שבי מיסגרתה הוחלף האישום בריגול חמור באישום כפירסום ידיעה סודית.

הייתי מעורב בפרשה זו מכמה צדדים. כפי שכבר סיפרתי בשבוע שעבר, שמעתי את כל פרטי הפרשה מפי ידידי אני קוריאל, איש-המיתורין היהודי-מצרי בפאריס, שהיה איש-אמונו ובעל-ביתו המקורב של בן-ברקה. קוריאל נרצח גם הוא — אולי על-ידי אותה תשלובת בינלאומית של שרותים חשאיים.

חטיפת בן-ברקה אירעה כמה ימים לפני הבחירות לכנסת השישית, שאליה נבחרתי. ניצלתי את מעמדי החדש כדי להקים מאחורי הקלעים מהומה סביב מעצרו של עורכי בול. ואולי תרמתי תרומה כלשהי לשיחרורם.

גם אחרי שכמה מגדולי העיתונים בעולם פירסמו אותה בהרחבה, ואיזכרו את חלקה של ישראל בה.

הסוד הגדול

של איסר הקטן

באותו גיליון של חותם מופיעה עוד תרומה של עודד ליפשיץ: ראיון גדול עם איסר הראל, מי שהיה עד 1963 הממונה על שרותי-הביטחון. הוא התפטר בעיקבות ריב עם דויד בן-גוריון והתמנה כעבור שנתיים כיועץ ראש-הממשלה החדש, לוי אשכול, לענייני שרותי-הביטחון.

"איסר הקטן", כפי שנקרא כפי כל ובשל קומתו, וכדי להבדיל בינו ובין "איסר הגדול", איסר בארי, ראש שרות-הידריות של ההגנה) מתלונן בראיון שהוא נוטרל בתפקיד זה לגמרי על-ידי יורשו בתפקיד ראש-המוכר, מאיר עמית. הוא לא שותף בשום התייעצות. לא גילו לו שום חומר, ועל כן גם לא ידע על ההחלטות שנגעו לביצוע כמה וכמה פעולות חמורות.

אני ער-ראייה לכך. זמן-מה אחרי היבחרי לכנסת ביקשתי להיפגש עם איסר הראל. אומנם היינו אויבים מושבעים, מפני שניהלתי במשך שנים מערכה נגד מנגנון-החושך, כפי שקראנו לו. אך הוא הזמין אותי בתוקף תפקידו אל לישכתו במישרד ראש-הממשלה.

אני זוכר מה היה העניין שהביא אותי לשם.

על כל פנים, כשבאתי ללישכתו של היועץ לענייני שרותי-הביטחון, הופתעתי מאוד למראה הלישכה הריקה לחלוטין. לא היתה בה אף פיסת-נייר אחת. הרושם היה של חוסר-פעילות טוטאלית. ואכן, איסר הראל סיפר לי שהוא נוטרל לחלוטין, שאיש אינו מתייעץ עימו, וכי מאיר עמית, ראש-המוסד, מנהל מילחמת-חורמה כדי לחסלו.

עמית, כך אמר לי אז, אינו רוצה שאיש יחצוץ בינו ובין ראש-הממשלה, ומכיוון שראש-הממשלה הוא לוי אשכול, שאין לו שמץ של מושג בכל העניינים האלה, זהו מצב מסוכן, הסכמתי איתו בעניין זה, ועוררתי את העניין כמה פעמים בכנסת ובהעולם הזה. זמן קצר לאחר מכן התפטר איסר מתפקיד היועץ. נפגשתי עימו מחדש כאשר נכנס לכנסת הבאה, ברשימת בן-גוריון. ישכנו יחד בישיבות, נסענו יחד לסוירים, ותוך כדי כך דיברנו על הא ועל דא. אך הוא לא סיפר לי את הדברים שהוא גילה השבוע בראיון.

וכך סיפר איסר לליפשיץ (אני מקצר סיפור ארוך): ערב הבחירות לכנסת השישית, באוקטובר 1965, נודע על עסקי-ביש מחריד של המוסד. איסר אינו מפרט בראיון מה טיבו של העסק, אך אומר שזוהי כלי-כך מביש, עד שזה חייב את התפטרותו של ראש-המוסד, אם פעל בניגוד להוראות, או של ראש-הממשלה, אם נתן את ההוראה.

אשכול פחד שמא תזיק לו פרשה זו בבחירות, שבהן הופיע בן-גוריון בראש רשימת רפי"ח החדשה, ורצה להשתיק את העניין. לכן מינה ועדת-חקירה פרטית, שחבריה היו מזכיר-הממשלה זאב שרף ויגאל דיין. ועדה זו הגיעה למסקנה כי אשכול אכן נתן בעקפוץ את ההוראה, כאשר אמר לעמית ביידיש, "זה לא מריח טוב". ציון ריח רע אינו איסור. אשכול גנן את מסקנות הוועדה. אחרי הבחירות, כאשר עורך הראל את העניין מחדש, הוקמה ועדה של ארבעה מראשי מפא"י (מיפלת-העבודה ראז), והם גולדה מאיר ושאלו אביגור, שהלכו לעולמם, ויעקב שימרון שפירא וישראל גלילי, ייבדלו לחיים ארוכים. (זה חשוב, כי המתים אינם יכולים לאשר או להכחיש, אך החיים יכולים להעיד על עוונות זאת).

ועדה מיפלתגית מובהקת זו, שהיה לה עניין בהצלת אשכול, ראש ממשלתם, טישטשה את כל הפרשה, ובסוף הוסכם להעמיד פשוט פנים כאילו כל העסקי-ביש המסויים הזה לא היה ולא נברא. עורכי-העיתונים התחייבו לשתוק, הצנזורה הופעלה בחומרה קיצונית כדי להשתיק אותנו. יגאל אלון המנוח ויעקב חזן (ייבדל לחיים ארוכים) הצטרפו לקשרי-ההשתקה. יעקב חזן סייר גם השבוע, כעבור 20 שנה, להת-ייחס אליו.

ואילו מאיר עמית, המתואר על-ידי איסר הראל כנכד-ליעל ממש, הגיב בהשמצה נגדית, שבה רמז כי הראל פועל מתוך תאוות-זנקמה.

איסר מסיים בנימה אופי-טימית. לדעתו, לא יתכן כיום קשר-השתקה כזה, אך חוששני שהוא טועה. שום דבר לא השתנה — ובוודאי שלא לטובה. גם כיום מסוגלים עורכי-

הראל

העיתונים היומיים החליטו על קשר-השתקה, ולהפעיל את הצנזורה כדי לסתום את פינו. גם כיום מחליטים עסקני-מיפלתגות, שהאינטרס האישי ו/או המיפלתגי עומד לנגד עיניהם, על ענייני-ביטחון חיוניים ביותר. וגם כיום אין לראש-הממשלה יועץ לענייני-השרותים החשאיים, שיעזור לו לפקח על מעשיהם הלכה למעשה.

צחוק צחוק — אבל...

אני נמנה עם מוקיריו של אמנון אברמוביץ, בעל הטור ב" מעריב. הוא איש אמין, יש לו סקופים, והוא כותב היטב. רווקא לכן די הודעוועתי כשקראתי את הכתבה שלו על מיקי אלבין.

אני דוגל בכלל היהודי האומר שעל המתים יש להגיד רק טובות. על המת, כמו על החי, יש להגיד את האמת, על צדדיה החיוביים והשליליים. אך כך עניין של טעם. על קיבור הרענן של מה, מול פני מישפתו האבלה, אלא העשקה שליוותה אותו אל החלון ברשימתו של אברמוביץ, לצד הסקופים, יש כמה דוגמות של הומור מקאברי. (אין יודעים בדיוק מה מקור המילה. מילון אוכספורד משער, בטעות, שיש לזה קשר עם המככים. ההשערה שלי היא שמקור המילה בערבית. מקאבר — בתי-קברות.)

למשל: אברמוביץ מזכיר את השיטה, שגילינו בשעות שבועון זה, שהביא ניסה אלבין להשתלט על איגוד העובדים הליברליים. אלבין הביא או רשימת חברים חרשים, שכללה מתים. אברמוביץ: "אולי לא היה זה רק תרגיל, אלא העשקה שליוותה אותו אל החלון בקומה השלישית ביפו: שיש חיים לאחר המוות".

או: "הוא קפץ לאוויר, שהיה השטח שלו... אולי חשב הקוסם מהבורסה, כמו הקוסם מלובלין, שהוא מסוגל להמריא".

או: "מיקי אלבין קפץ. בנינו: מה זה להתאבד, לעומת להיות מוספר על-ידי (אברהם) שירי?".

הומור מפקפק, לא התלהבתי גם מהאימרה: "ילד מצפון תל-